

Soziolinguistikaren jardunaldiak

Bizi-bizia da soziolinguistikaren aktualitatea azken aldi honetan. Ekitaldi deigarria eta arrakastatsua izan da Soziolinguistika Klusterrak antolatu duen lehenengo jardunaldia adibidez. Izenburua orokorra zen eta ikerketa soziolinguistikarekin erabat lotuta: «Geroa bermatzeko, oraina ezagutu». Mota horretako izenburu batekin argi dago Klusterrak ekintza/ikerkuntza binomioan kokatzen duela bere egitekoa. Alegia, egoera soziolinguistikoan eragiteko egoera ezagutu behar da zalantzarik gabe. Binomioaren lotura bistakoa da; dena den, askotan oraindik eguneroko errealitate soziolinguistikoan eragin nahi izaten dugu berori ezagutu barik. Baina horrela noski azkenean ez dakigu gure ekintzak benetako ondoriorik izan duten ala ez, eta hori bi arrazoi nagusigatik.

Hasteko, ez badugu jatorrizko egoeraren argazki zientifikorik, ezingo dugu jakin gure neurriak arrakastatsuak izan diren ala ez. Adibidez, gure helburua euskararen erabilera mantentzea bada erabilerari buruzko datu fidagarriarik gabe —gure ekintzak abiatu eta denbora bat geroxeago, demagun bi edo bost urte pasatu eta gero—, ez dugu jakingo egoera aldatu den ala ez. Alegia, iritzi azientifiko batzuk izango ditugu: «bai, orain gehiago egiten da; begira, orain ume guztiek euskaraz egiten dute». Iritzi interesgarria zalantzarik gabe, batzuetan, baina gutxitan, errealitatearen ispilua dena. Usteak uste dira; erdaldun elebakar askoren ustez haien seme-alabek euskara ezin hobea egiten dutela adierazten digute, lehenengo perfila eskuratu dutelako. Lehengo perfila egiaztatzen duen benetako gaitasuna argia da denontzako: lehenengo perfila eskuratuta euskaraz badakigula pentsa-

tzea goizeko kolakaoa prestatzeagatik sukaldari garena kontsideratzea bezala da. Argi ez dagoena, aldiz, euskararen erabilera bultzatzen ari garena adieraztea da lan bat eskuratzeko mota honetako agiria baino ez dugunean.

Ulertuko duzelakoan, zenbait administrazioari buruz ari naiz. Honekin ez dut esaten txarto egiten dutenik, behar bada egoera soziolinguistikoari egokitzen dira eta euskaldun osoak ezin aurkitu daitezkeela pentsatuko dute edo halako esperientzia izango dute. Gainera lan merkatuan eskatzen ohi dena baino askoz gehiago bada lehenengo perfila.

Kontratazioei begiratuta, bada aldaketa bat deigarria eta ikertzekoa dena: hainbat administrazioetan, publikoari begira dagoen langileriarri gutxieneko gaitasun oso urria eskatzen zaio, erdi mailako langileriarri aldiz euskararen ezagutza altuagoa eskatzen zaio barneko prozesuak euskaraz egiteko. Noski, goi-goi mailako agintarien kasuan ez dago eskakizunik. Dena den, fenomeno orokortuko balitz, diglosiaren fenomeno berraztertu beharko litzateke. Momentuz ez da fenomeno orokor bat, bistan da, gertakizun apartatu bat besterik gabe.

Bigarren arrazoia, eta hemen ez naiz horrenbeste luzatuko: egoera soziolinguistiko batean eragin nahi dugunean, jatorrizko egoera eta ezaugarriak ezagutzen ez baditugu, gure ekintzak abiatu eta gero, egoera benetan aldatzen bada ez dugu jakingo ea martxan jarri ditugun ekintzengatik den edo beste faktore batzuegatik den.

Soziolinguistika Klusterraren planteamendua interesgarria zen beraz, eta jardunaldiak arrakastatsuak izan dira. Parte-hartzeari dagokionez alde batetik, ehun parte-hartzaile baino gehiago izan baitziren, eta bestetik eta bereziki hitzaldietan eta mahai inguruetan parte hartu zutenen goi mailagatik. Oso interesgarria izan zen Xavier Vilak eman zuen hitzaldia eta hunkigarria Txillardegiri egin zitzaion omenaldia. Jardunaldi honetaz ez naiz gehiago luzatuko, informazio osoa Soziolinguistika Klusterraren webgunean (www.soziolinguistika.org/jardunaldia) eskuragarri baitago.

Nazioartekotasuna

Euskarari buruzko soziolinguistika ez da bakarrik bizirik Euskadiko eremuan, eta aipatzekoa da Multilingual Matters-ek ingelesez argitaratu duen liburua: *Teaching Through Basque: Achievement and Challenges*. Izenburuak ondo adierazten duen bezala, euskararen irakaskuntza jorratzen da liburu honetan. Jasone Cenoz da 2008ko martxoaren 15ean argitaratu den liburuaren editorea. Egile ugarik hartu dute parte argitalpen horretan, eta azken 25 urte horietako hezkuntzari lotutako proiektuak aztertzen dira.

Nazioartekoak dira ere *Bat* soziolinguistika aldizkariak kaleratuko dituen hurrengo bi aleak. Izan ere, 66. zenbakian teknologia berriak eta euskara izango da jorratuko den gai nagusia. Teknologia berriak estuki lotuta daude nazioartean nagusi den beste hizkuntza bati, ingelesari alegia; dena den euskararen eremuan lan asko egiten da teknologia berriak euskarari egokitzeko eta euskarari teknologia berri horietan bere lekua egiteko. EHUko IXA taldearen argitalpen zerrenda ugari (gaiez eta hizkuntzaz) baino ez da ikusi behar hone-taz konturatzeko (<http://ixa.si.ehu.es/Ixa/Argitalpenak/Artikuluak>). Argibide gehiago *Bat*-en 66. zenbakian, beraz.

Hurrengo zenbakiak ere, 67.ak, nazioartekotasun kutsu nabarmena izango du; izan ere, Erramun Baxoki eskainiko zaio alea. Nazioartekotasuna diogu, Erramun Baxok Iparraldeko soziolinguistak urteak eman dituelako estuki lotuta Quebecoko ikertzaileekin, eta bertoko unibertsitatean ia 20 urtez klaseak eman izan dituelako. Hori dela eta, alean Richard Bourhis soziolinguista famatuak parte hartuko du.

Nazioartea eta nazioarteko autoreak aipatu ditugu hemen, eta gogoeta bat ireki nahiko nuke. Izan ere, euskararen eremuan soziolinguistikaren esparru zientifikoa modu nahiko estuan ulertu eta ikusi ohi da, baina interesgarria litzateke hemen gogoratzea soziolinguistikaren jatorria zein den eta gogoraraztea ere soziolinguistikaren eremu zientifikoa ez dela bakarrik hizkuntzen berreskurapen egoeren azterketa

bakarrik, ezta ere eremu geografiko eleanitzen azterketa bakarrik. Ez, soziolinguistika ikerketa esparru zabala da ikusiko dugun moduan.

Soziolinguistikaren sorreraz

Soziolinguistikaren sorrera teorikoa, estrukturalismo linguistikoaren kritikan aurki dezakegu. Ferdinand de Saussure-ren *Cours de linguistique générale* liburuarekin (1916an Saussure hil ondoren argitaratu zuten haren ikasleek, klase bitartean hartutako oharretatik abiatuz), hizkuntzalaritza modernoa hasten da eta berarekin batera hizkuntzen azterketa zorrotza eta sakona. Saussureren liburuak estrukturalismo linguistikoaren zabalkundea ekarri zuen.

Saussureren pentsamendua ulertzeko, lengoaia, hizkuntza eta hitza kontzeptuak ondo ezberdindu behar dira. Lengoaia, gizakiak komunikatzeko erabiltzen duen tresna da, orokorrean (*langage*). Hizkuntza, giza talde batek elkarrekin komunikatzeko duen hitzezko sistema da (*langue*). Bukatzeko, hitza da gizakiak egindako sistema horren erabilera (*parole*), hitzunaren adierak (*performance*) beste era batera esanda.

Saussure hil ondoren argitaratutako *Cours de linguistique générale* liburuan, hizkuntza gizarte fenomeno delako onartzen duela irakur dezakegu; beraz, hitza eta hizkuntza batera datozela onartzen du: «hizkuntza erakunde soziala da» (F. Saussure, 1974, *Cours de linguistique générale*: 33). Hala ere, berarentzat, edo behintzat bere liburutik iradoki dezakegu, hizkuntzalaritzaren ikerketaren muina hizkuntza bera da, hitza aparte utzita. Hizkuntza izaki teoriko, abstraktu eta finko moduan hartua dago, aldatzen ez dena eta beti bat dena (hizkuntza batean diakronikoa dena hitza da Saussureren ustez, hizkuntza bera sinkronikoa baita) (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 138).

Beraz, Saussurerentzat, nahiz eta zera ziurtatu:

es menester una *masa hablante* para que haya una lengua.
Contrariamente a las apariencias, en ningún momento exis-

ten éstas al margen del hecho social, porque la lengua es un fenómeno semiológico. Su naturaleza social es uno de sus caracteres internos (Saussure in X. Erize, 1997, *Nafarroako euskararen historia soziolinguistikoa (1863-1936)*: 23-24),

hizkuntz analisiaren jomuga hizkuntza da, ez bere erabilera (hitza), azken hori nahiko aleatorioa delako eta beraz ezin baita sailkatu.

Ondorioz, Saussurerentzat, hizkuntza eta hitza ezberdintzen baditugu, era berean ezberdintzen ditugu honakoak ere (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 30):

1) Gizartearena dena (hizkuntza) eta norbanakoarena dena (hitza).

2) Funtsezkoa dena (hizkuntza) eta osagarria edo akzidental dena (hitza).

Hizkuntza, Saussureren arabera, bere barruko antolamendua besterik ezagutzen ez duen sistema (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 314) den heinean, hizkuntza mugatua da eta izate homogenea du. Hitza, aldiz, ez da homogenea eta horregatik bere sistema osotasunean ezagutezina da. Hortik, logikoki, benetako hizkuntzalaritzak «hizkuntza du objektu bartzat» (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 30-38).

Nahiz eta Saussureren jarraitzaile anitzek hizkuntza instituzio soziala dela onartu duten, ez dute teoriaren ikuspuntu hori sakondu eta zuzenean jo ohi diote barruko hizkuntzaren azterketara («la langue en elle-même et pour elle-même»).

Gizarte ikuspuntuaren aldetik, Antoine Meillet Saussureren jarraitzaile kritikoa izan zen aitzindaria. Hizkuntza gizartearen egituran aztertu behar dela dio («la langue comme fait social»). Saussureren kritika egitean, zera dio Meilletek:

en séparant le changement linguistique des conditions extérieures dont il dépend, Ferdinand de Saussure le prive de réalité; il le réduit à une abstraction nécessairement inexplicable (A. Meillet, 1921, *Linguistique historique et linguistique générale*: 166).

Beraz, Meillet bi ikuspuntu horien artean dabil zalantzan: alde batetik, hizkuntza «système où tout se tient» gisa; eta, bestetik, «fait social» gisa.

<i>Linguistika</i>	<i>Soziolinguistika</i>
Hizkuntzaren barrua	Hizkuntzaren ingurua
Egitura	Erabilera
Hizkuntzak	Hiztunak
Corpusa	Estatua

Benetako soziolinguistikaren hasiera 60ko hamarkadan kokatu ohi da, 1964an. Ikertzaile askorentzat W. Labov eta bere linguistika bariazionistarekin hasten da benetako soziolinguistika (J. Calvet, 1993, *La Sociolinguistique*: 19-20). Labovek hizkuntz antolaketaren eta gizarte antolaketaren arteko loturak aztertuko ditu. 1966an argitaratutako lan batean, /r/-ren ahoskerak gizarte estratifikazioarekin duen lotura aztertzen du New Yorken.

Ikusten denez, soziolinguistikaren sorrerak ez du zerikusirik hizkuntza gutxituen berreskurapenarekin, eta soziolinguistikaren esparrua hobeto ezagutzea eta kontuan hartzea garrantzitsua da. Izan ere, ikuspegi zabala eta globala izanik askoz eraginkorragoa izango da hizkuntza gutxituak berreskuratzeko lanean diharduen pertsona, egoera soziolinguistikoaren ezaugarriak hobeto ezagutuko dituelako eta eragiteko ahalmena eta bide egokienak identifikatuko dituelako. Soziolinguistikaren sorrerari buruz hemen egin dudan laburpena osatuta dator HIZNET gradu-ondokoan, eta HIZNET bezalako egitasmoak oso baliagarriak dira soziolinguistikaren zabalatasunari buruzko ikuspuntu oso bat emateko. Poztekoa da euskaraz horrelako tresna bat edukitzea.

Dena den, eta bukatzeko, soziolinguistikaren ezagutza askotan ez da nahikoa, eta adibidez mendebaldeko gizartean eragiteko, legediek zer muga eta aukera ezartzen dituzten ere identifikatu eta ezagutu behar da. Gai horri buruz, hain zuzen ere, UEUK ikastaro bat antolatu du 2008ko uztailean. Izenburua ondorengo hau da: «Euskararen legeak: esperientzia praktikoak eta aukerak». Ikuspuntua bereziki praktikoa izango da eta tailer batzuk antolatuko dira ere parte-hartzaileen arteko eztabaida bultzatzeko.¶